

Hangok és színek.

Rimbaud híres versét, a *Voyellest* mindenki ismeri. Ez volt az első hermetikus költemény. sokezernek őse s valamikor vad megdöbbenést keltett a naturalizmus kényelmébe restült irodalomban, hogy a magánhangzóknak színei vannak, hogy az *a* fekete, az *o* zöld, de ami a legmegbotránkoztatóbbnak tetszett, hogy az *i* bíborvörös, mint a kiköpött vér, mint a kicsattanóra kendőzött ajkak gonosz mosolya. Mert Rimbaud a színekhez képeket is asszociált s ezek a kapcsolatok is felháborítón merészeknek és önkényeseknek tetszettek, mikor az ifjú, talán még akkor koraszülött expresszionizmusnak ez az előőrse berobbant az irodalmi meggyőződések ellenséges hadállásaiba.

Azóta már láttunk más szeleket is. A fantazista és a dadaista szaltomortálék után szinte logikusan hat már Rimbaud, legfeljebb kissé talán bizarrabb verse. De íme, jön Henri Héraut és a *Nouvelle Revue Francaise* októberi számában kézzelfogható érvekkel bebizonyítja, hogy a *Voyelles* nem hogy nem merész, de még csak nem is hermetikus vers. Egyszerűen afféle kulcsköltemény és ha valaki megtalálja a kulcsát olyan világosra tárul tőle, mint egy üvegfalú veranda.

Héraut úr meg is találta a kulcsot. Ez a kulcs pedig nem más, mint hogy Rimbaud egyszerűen valami régi gyermek-abécés-könyv betűit és képeit verselte meg. A könyvből vette nemcsak a színeket, hanem a merészen ható asszociációkat is, melyeket a képzelet minden nagyobb megerőltetése nélkül leolvasott a képekről. Úgy-e milyen primitív kétszerkettő az egész?

Mindjárt példával is szemléltetem. Az *A*-betű (természetesen francia abécés-könyvről van szó) az *Abeille* (méh) kezdőbetűje. Ez áll tehát az abécés-könyvben, elől az *A* vastagon fekete színnel festve s folytatólag a szó többi betűje kisebb és halványabb jelekkel. Mellette ott a kép, hogy a kisgyermek a kép nyomán hangoztassa a kezdőbetűt és a szót. Tessék elolvasni a verset: Rimbaud a fekete színhez asszociált képeket mind az abécés könyvből veszi az ott ábrázolt méhről. Tündöklő légyről beszél (*mouche éclatante*) s talán a napfényben csillogó méhet látja. Még inkább megerősíti a dolgot, hogy itt méhről van szó, mert a vers szerint a tündöklő légynek szőrös a dereka, a kép többi árnyalata csak újabb érveket szolgáltat Héraut föltevése mellett.

De nézzük a legmerészebb színt, az *I*-betű vörös alaptónusát. Ennek a magyarázata is játékosan könnyű. *I*-betűvel kezdődik az *Indián* szó. Az *indián* vörösbőrű, tehát a nagy *I* kezdőbetű, éppen úgy, mint a mellette álló félelmes *irokéz* harcos vörös színnel volt festve az abécés-könyvben. A kiköpött vörös vér (*sang craché*) is illik az *indián*hoz, akit a naiv gyermek-kalandregények, élükön a *Robinsonnal*, rettenetes kannibálnak tüntetnek föl. A vastag ajkak vörös kacaja is pontosan ráillik a vad emberevőre, akár a vérszomjas öröm kifejezése ez a kacaj, akár a bős harag vad fintora, amint a vers folytatása jelzi.

És Héraut végigmegegy valamennyi magánhangzón. Föltevései — itt ugyan sokkal helyesebb a megállapítás szó — döbbenetesen összevágznak. Szinte lehetetlen vitatkozni vele. Megtalálta a kulcsot és most kérlelhetteletlenül kitár minden ajtót, amely előtt eddig olyan jól esett sejtelmes, titokzatos találgatások édes zsongásával tétovázni.

Irodalomtörténeti szempontból rendkívül érdekes, sőt értékes is lehet ez a fölfedezés. Valósággal a leleplezés erejével hat és aligha menti meg a lírai sarlatanság vádjától ezt a furcsa irodalmi fenegyereket, aki a legbizarrabb zsenialitások poétaszonglőrijéből bámulatos kemény fordulattal vedlett át józan és csak a vagyonosodás lázától fűtött elefántcsontkalmárrá. Talán ez a fordulat is a misztifikátort igazolja benne, amint hogy a misztifikáció nem idegen terület szellemi örökségének számos letéteményese körében, mégis a költészet minden igaz és benső barátjának fájni fog ez a Héraut-féle fölfedezés.

Mindenesetre letörölte a himport, a teljes hozzáférhetetlenség nebánts- virág gyöngédségét, erről a költeményről. Világos, pontosan vágó racionalizmusával lefújta róla azt a misztikus ködöt, amelyben Rimbaud sugaras magánhangzóinak színei mint bűvös opál csillámai irizáltak. Józan, csaknem kispolgári magyarázatát adta egy kedves bohémségű játéknak, amelynek szédítő ekvilibrisztikája mögött egy nagy zsenialitás hetyke rakoncátlanságát sejtettük. Kitépte egy drága, színes játékszernek szomorú kócbelét, rombolást végzett és félő, hogy mindennek ellenére végül még igaza sincs.

Legalább is nagyon jól esnék, ha nem volna. Ha azt kellene éreznünk, hogy ennek a költeménynek nyugtalanító, hermetikus sejtelemburkát nem ilyen külső és gépi mesterkedés teremtette meg, hanem abból a mélységből fakadt, ahol az intuíciók forró villanásainak szinte elektromos feszültségéből a legkáprázatosabb szikrázások fényjátéka szokott kipattanni, Mennyivel izgatóbb és költőibb az a tudat, hogy az ösztönös átérzések fogékony recehártyájára a hangzóknak egy köznapi lelkek számára ismeretlen és megfoghatatlan rádióaktivitása sugározta rá a színeket és képeket és nem az ábécés-könyv vetítette oda gyermektegy színeit és ábráit ugyanazzal a köznapi rendszerrel, ahogyan a tömegfilmeket szokás.

Mert az intuitív lelkek számára a hangoknak csakugyan színei s a színeknek hangjai vannak, amelyek sokszor minden artikulált nyelvnél érthetőbben és hangosabban beszélnek a hozzájuk hangolt lelkek érzékenységének. A színek hol suttognak és olyan gyengéden borzolják meg az intuíció lombját, mint colhárfaakat sóhajtoztató fuvallatujjak. Hol harsognak, mint ítéleti trombiták és apokaliptikus látomások borzongató balladáit dobolják bele riadt képzeletünkbe. A sárgák és acéloskékek úgy villanak, mint zizzenőn metsző pengék. A fehérek éles, fenti sípjaiban halál sikolya dermed márvánnyá s a bíborok mély izzó hördülésében vér bódorgó mómora és kéjek tépő kegyetlensége ölelkezik. Vannak szinte csak álmodott színek, sejtelmes, gyöngéden áttetsző ködszínek, mint medúza-testek foszforeszkáló tengerek világító végtelenségében. És vannak a földi régiók határain túlról szüremelő színeknek szédítő virágörvényei az egymásból kirajzó képek megállíthatatlan bőséggel burjánzó parthenogenezisében. Színekből hatalmas hangszimfóniák és korbácsoló szilaj orchesterek zuhogása árad. Szívárványorkánok csattogó zsvaja kavarog s a hangok lihegő lavínái ismét képek és víziók éjmorzsákból és fénygyémánt törmelékből felporzó fellegeket sodornak magukkal.

Jöhet az emberi spiritualizálódásnak annyira szenzibilis kora, hogy minden szín értelmet kap s a színek és fények egészen absztrakt kompozíciói éppen úgy beszélnek majd a hangulatainkhoz, sőt a képzeletünkhöz is, mint a szimfónikus zene, amelynek nemcsak hangulati, hanem bizonyos fokig már értelmi hatásai vannak. Ezen az úton jár valamennyire az absztrakt stílusú piktúra. De még messzebbmenő kölcsönös egymásbalényegülése is elképzelhető az absztrakt vizuális határoknak a hangulatképző értelmi s a képfor-

máló értelmi elemekkel. Elképzelhető a lelkinomultságnak olyan kora, amikor absztrakt fény- és színdrámákat játszanak külön erre konstruált színházakban. A film, amely ma még romantikus ponyvairodalmának korszakát éli, már próbálkozott ebben az irányban néhány szerény kísérlettel.

Nem lehet messze az idő, amikor érezni és érteni fogjuk a színek szavát, mert a szavak színeit már több rátermettséggel tudjuk megérezni. Vannak költemények, amelyeknek olvasásánál határozott színhangulatok benyomását érezzük. Nem egy Ady és Babits-vers ugyanannak a színnek gazdag árnyalati skálájára van hangolva. Vannak Lemaitre-novellák, amelyekből a miniatűrök arany és kék csillámai tündökölnek felénk, James Joyce híres regényében, az *Ulysses*-ben, minden egyes fejezetnek más-más alapszín felel meg.

A görög sorstragédiákból, ahol még az eleuziszi misztériumok sötét Erosának örökségeként a nagy mithoszok izzó sötétsége s a homályos mélyből felsugárzó szertelen gerjedelmek éjmagvú bíborra sűrűsödik halálvemhes végzetfelleggé, az elsőpró viharoknak félelmes fekete napja ragyog ki. Mért ne idézhetnék fel fordítva ennek a fekete napnak szívárványviharai a mély tragédiákat.

Ne keressünk hát kulcsokat a hermetikus költészet racionalizálására. Maradjon meg mind, Rimbaud híres *Voyelles*-je is, annak a titokzatos varázsú tündérpalotának, amelynek kulcsait a tenger fenekére dobták.

Kállay Miklós.

Hangok a multból.

Leopold Mozart salzburgi karmester előszava és zenetörténelmi része zeneiskolája II. kiadásának.

A híres Mozart apja, Leopold Mozart, a salzburgi uralkodó herceg második karmestere volt és mint ilyen, közkedveltségnek örvendett. 1769-ben kiadott egy hegedűiskolát, azzal a szándékkal, hogy megkönnyítse a szegénysorsú fiatalemberek hegedűtanulását. Oly módon írta meg ezt a könyvet, hogy tanár nélkül önállóan tanulhassanak belőle. Nagy kelendőse lehetett könyvének, mert a második kiadás előszavában elnézést kér a közönségtől a késlekedésért és azzal menti magát, hogy:

„1762 óta igen kevés időt töltöttem itthon. Az Úristen mindkét gyermekemet nagy zenei tehetséggel áldotta meg s emiatt hosszú utazásokat tettem. Németország nagy részét átutaztam; Franciaországban, Hollandiában, Angliában és még sok felé utaztam.

Megragadhatnám az alkalmat közönségemet olyasmivel foglalkoztatni, ami a zenetörténelemben valóságos csodaszámba mehet és ami talán évszázadok óta alig fordult elő.

Leírhatnám fiam genialitását, rohamos fejlődését a zenében és zene-tudásban, ami 5. évétől a 14. évéig ment át. Európa összes nagy uralkodói és udvarai, a legkiválóbb zenetanárok és zeneértők fültanui voltak és meglepődve hallgatták gyermekeimet.

Miután nem szánhatok most reá több időt ennek leírására, azon reménynek adok kifejezést, hogy visszatérve olaszországi utamból, — hova most Isten segítségével indulok — nemcsak ezen csodálatos dolgot és eseményeket fogom elmesélhetni, hanem beválthatom majd azon ígéreteimet is, melyeket az első kiadás utolsó lapjaiban jeleztem.

Nem kételkedem ezen lapok szíves fogadtatásában, miután ezek felől